

PÄÄSTÄ MEIDÄT PAHASTA

Merja Laitinen & Johanna Hurtig,
Pahan kosketus, Ihmisyyden ja auttamistyön varjojen jäljillä. PS-Kustannus, Jyväskylä 2002. 199 s.

TYÖTÄ TEKEVÄT ihmiset tuskailevat usein työkalujen puutetta tai huonoa laatua. On selvää, etteivät vaikkapa ammattitimpurille kelpaa sellaiset välineet, joita saa halpalleista. Tässä yhteydessä muistan aikanaan ymmärtämättömyyksissäni hankkiman kirveen, jonka terä putosi kesken klapinteon; sahan, joka sahasi väkisin vinoon; porakoneen, jolla ei saanut seinään reikää; höylän, jonka terää oli mahdotonta säätää niin suoraan, että sillä olisi voinut höylätä. Pirun pahoja pyydyksiä, kuten edesmennyt appeni tapasi sanoa. Yrityksen ja erehdyksen menetelmällä nikkarikin oppii kuitenkin vaalimaan työkalupakkinsa laatua. Vanhan uskomuksen mukaan työn tekijän osaamisen tunnistaa paitsi hänen verstaansa järjestyksestä, myös työvälineidensä laadusta ja kunnosta.

Merja Laitisen & Johanna Hurtigin toimittamassa artikkelikokoelmassa *Pahan kosketus* tarkastellaan auttamistyötä tekevien välineet eivät ole aina parhaassa terässä, vaikka työ on vähintäänkin yhtä tärkeää kuin talonrakennus. Tässä mielessä kirja tahkoaa asiallista aihetta.

Kohteena on *pahuus*, vaikka kirjan lopussakaan ei ole aivan kirkastunut, mitä se lopultakaan kyseisen ammattikunnan jargonissa tarkoittaa. Valitettavasti sosiaalityön laatua säätelevät muutkin tekijät kuin ammatillinen osaaminen tai ammatitylpeys. Alan rahoitus on suoraan verrannollinen ajan hengen verotus- ja muuhun yhteiskuntapolitiikkaan. Tämä taas on pyritty sovittamaan yhteen hyvinvointivaltiossa rahan ylivaltaa hienompiinkin aatteisiin ja arvoihin. Viimeksimainittujen alasajo on ollut sosiaalityössä havaittavaa viime vuosina, jolloin sekä uusliberalistisen yhteiskuntapolitiikan ja jonkinlaisen äärieksistentiaalisen ihmiskäsityksen tuloksena autettavien ongelmat on alettu nähdä vain havaittavien piirteidensä kautta ratkaistavina. Syvällisiä selityksiä ei etsitä, vaan sosiaalityöntekijän osaksi jää vain reagointi asiakkaan konkreettisiin tekoihin. Tällainen lyhytjänteinen sosiaalipolitiikka nojautuu kärjistettynä ajatukseen, jonka

mukaan asiakkaat kyllä yksilöivät omatoimisesti ongelmansa ja kertovat, jos tarvitsevat apua.

Pahan kokemus

Hurtigin ja Laitisen teos on niin sosiaalipoliittisesti kuin filosofisestikin tuiki sekava kooste eritaustaisia ja -tasoisia tekstejä. Kuivakkakin kirja on, sivukohtaisesti jopa pirullisen tylsä. Osittaisesta tunkkaisuudesta huolimatta sillä on kuitenkin piristävä lähtökohta: herättää keskustelua pahan ilmenemisestä auttamistyön piirissä. Asioiden jäsentäminen on järkevän toiminnan ennakkoehto, eikä sosiaalityö ole tässä suhteessa mikään poikkeus. Oman yhteiskunnallisen työhistoriani perusteella sanoisin, että kirjan avaamalle keskustelulle on epäilemättä tarvetta.

Kirjassa käsitellään abstrakteja asioita käytäntöön sovellettuina (pahan kokemus/pahuuden ilmenemismuodot), ruoditaan auttamistyön perusteita (käsitys ihmisestä ja yhteiskunnasta) ja ennen kaikkea kuullaan kenttätöntekijöitä. Kiinnostavina kursoriteetteina nousevat esiin pahuuden kokemuksen kuvaukset, joita eritellään muutamassa ensimmäisessä artikkelissa. Esimerkiksi Unto Matinlompola kirjoittaa auttajan ja apua tarvitsevan ihmisen kohtaamisista pidäkkeettömän kaunokirjallisesti. Hän nostaa myös tekstillään esiin alan keskeisen kysymyksen, onko empatia auttamistyön välttämätön ehto vai sokeuttaako se auttajan kokonaisuuden näkemiseltä. Mitään kovin objektiivista tekstiä tällainen yhden sosiaalityöntekijän antama kuvaus autettavan ihmisen kohtaamisesta ei ole, mutta kertoo se kuitenkin jotain ihmisistä ja yhteiskunnan infrastruktuurista.

Lienee syytä erikseen mainita, että kirjassa ei puhuta pahuudesta, vaan pahasta. Kenties tällä halutaan tehdä terminologista hajurakoa yleisempään (filosofiseen) debattiin siitä, mitä hyvyys/pahuus perimmältään on. *Pahan kosketuksessa* selvästikin ollaan itse pahan olemusta enemmän

kiinnostuneita pahan *kokemuksesta* eri näkökulmista, niin auttajien kuin autettavien vinkkelistä. Esimerkiksi Merja Laitinen kuvaa osuudessaan, miten muiden ”pahaksi” ymmärtämä inesti saattaa olla inestin uhrille normaali asioiden tila. Tai sitten uhri syyllistää itsensä likaiseksi ja pahaksi, vaikka kaiken järjen mukaan todellinen syyppää on hyväksikäyttäjää. ”Pahasta” puhutaan kirjassa usein lainausmerkeissä, joilla ilmaistaan termin suhteellisuutta.

Auttajat ja autettavat

Omassa artikkelissaan Juha Perttula erittelee auttamistyön taustalla vaikuttavia ihmiskäsityksiä. Erottelu humanistiseen ja eksistentiaaliseen ihmiskäsityksen toimii ainakin karkeana yleistyksenä, vaikka tällaisia tyylipuhtaita koulukuntia ei kenttätyössä kaiketi – tai ainakaan toivottavasti – esiinnykää. Humanismissa hän näkee perusajatuksena solidaarisuuden kaikkia yhteisön jäseniä kohtaan.

Perttula perustaa katsantonsa Maslowin tarvehierarkiaan ja ajatukseen itsensä toteuttamisesta. Ihminen on lähtökohtaisesti olento, jonka olemukseen kuuluu tarve toteuttaa itseään. Toisaalta perushumanistin näkökulmasta kenenkään hyvinvointi ei saisi kärsiä siitä, että muut saavat toteuttaa itseään. Näin esimerkiksi pedofiliaa ei voida sallia, vaikka pedofiili katsoisikin vain ”toteuttavansa itseään”.

Humanistin mielestä ihmistä voi aidosti ohjastaa tietämättömyydestä valituksen tielle. Eksistentiaalinen ihmiskäsitys lähtee toisesta suunnasta liikkeelle. Ihminen on heitetty maailmaan vailla suun-

taa ja sosiaalista kehikkoa, ja tekee valintansa itse. Valintojen seurauksia ei voi päätellä etukäteen eikä valintoja voi vertailla keskenään. Kumpikin näkökulma on puhtaassa muodossaan melko yksisilmäinen, jolloin sitä ei voine auttamistyön taustaideologiaksi sellaisenaan hyväksyä.

Perttula näkee auttajan roolin kiergegardilaisena uskon ritarina, joka on ikään kuin vain todistamassa autettavan omaehtoista ongelmanratkaisuprosessia. Koskaan auttaja ei ole mikään hössöttävä opettaja, vaan tapahtumien tasavertainen todistaja. Autettava ei tarvitse paapomista, vaan esimerkin. Eksistentiaalisen näkökulman mukaan kaikenlainen kaitseminen ruokkii pahan ilmenemistä, koska autettava kokee itsensä auttajaa huonommaksi ihmiseksi, eikä kykene näin nousemaan oman tilanteensa yläpuolelle. Autettavan täytyy itse valita autenttinen olemassolonsa.

Autenttisen olemassaolon valitseminen muiden oikeuksia polkematta ei ole kuitenkaan helppoa. Kaiken maailman emansipaatioiden jälkeen ei ihmistä (ainakaan Suomessa) kovasti kategorisoida sukupuolen, uskonnon tai elämäntavan mukaan. Eikä ole ohjeistoa siitä, kuinka hyvän ihmisen tulisi elää. Ja siksi kultivoituneetkin ihmiset elävät kuin metsäläiset. Elämänfilosofisista kirjoistaan tunnettu Martti Lindqvist korostaakin osuudessaan, että paha sekoittuu elämäämme aiempaa enemmän. Paha myy ja kiihottaa. Auttamisammattien suuri eettinen läpimurto on ollut irtautua ahdasmielisestä ja ihmiskäsitystä rajoittavasta moralisoinnista. Samalla on noussut esiin pahan tunnistamisen ongel-

ma: pahuus ja hyvyys määräytyvät sosiaalisen korrektiuden mukaan, mutta koska oma aikamme on hämärtänyt sosiaalisia rajoja, pahan tunnistaminen on tullut vaikeaksi.

Platonin käsitti pahan tietämättömyydeksi. Koska Platonin maailma oli fiksatujen ideoiden maailma, tämä näkemys oli mahdollinen. Mutta jos maailman olempa ei ole etukäteen määritetty, vaan se konstruoidaan sosiaalisen vuorovaikutuksen kautta, tietämättömyys ei ole samassa merkityksessä pahan a ja o, vaan pahaksi voidaan tulkita yksinkertaisesti vain sosiaalisen viitekehyksen ulkopuolisuus.

Hurtigin ja Laitisen toimittamassa kirjassa soi olevan enemmän erilaisten pahan käsitteellistapojen erittelyä. Kirjaa ei juurikaan ryhdistä sen linjattomuus. Enemmän toivoisi toimittajien työstävän antologioista kokonaisuuksia. Vaikka kirjassa viitailaankin filosofeihin, varsinaista ammatillista käyttöä filosofilla tälle kirjalle löytyy aika vähän – teoreettiseksi tukipylvääksi siitä ei ole.

Maailmassa on kuitenkin jatkuvasti sotaa, kulkutauteja, kidutusta, pedofiilejä, juoppoja, huoria ja hylkiöitä, joten pahan problematiikan pohtiminen muodossa missä hyvänsä ei ole itse kullekaan pahitteeksi.

Antti Immonen